

Alain Verheij

Alain Verheij is theoloog en schrijver. Om de week staat zijn column in Trouw

Wat de Samaritaan echt barmhartig maakt

In 2024 schreef ik hier dat ik een boek over vergeving wilde schrijven. Met die column gaf ik mezelf een voorzet in slow motion die ik deze week heb ingekocht. *De prijs van vergeving* ligt naast me op de bank, vers van de pers. Nu is het aan anderen om te bepalen of ik doel heb getroffen.

De belangrijkste les die ik heb geleerd is dat ons gesprek over vergeving meer zou moeten draaien om (het belang van) het slachtoffer. Te vaak focussen we op wat er met de dader zou moeten gebeuren. Dan hoor je uitspraken als: iedereen verdient een tweede kans. Of het tegenovergestelde: sommige daders zouden we het liefst aan de hoogste boom willen opknopen.

Sentimentele vergevingsgezindheid en hardvochtige wraakzucht hebben dit gemeenschappelijk: ze stellen vooral de vraag wat er moet gebeuren met degene die de fout in is gegaan. Maar er is nóg een partij, en die is belangrijker.

Denk aan het beroemde verhaal van Jezus over de reiziger die onderweg wordt beroofd, uitgekleeft en verwond door struikrovers. Terwijl hij dood ligt te bloeden, komt er gelukkig een barmhartige Samaritaan voorbij. Die verzorgt alle wonden provisorisch en brengt het slachtoffer naar een veilige plek.

Stel je voor dat de Samaritaan de creperende reiziger was tegengekomen en direct had gevraagd: zeg, arme ziel, vergeef jij degenen die jou dit hebben aangedaan? Dan hadden we hem nu gekend als de onbarmhartige Samaritaan. Of stel je voor dat de Samaritaan bij aankomst had gezegd: vertel me in welke richting de struikrovers zijn weggevlucht, dan spoor ik ze op en hak ik ze in mootjes. Dan was het slachtoffer doodgebloed, terwijl de potentiële redder het te druk had met een jacht op de dader.

Veel debatten over vergeving en vergelding zijn gemiste kansen omdat onze camera niet goed staat gericht. Die maakt er een film van waarin omstanders de hoofdpersoon worden en daders de antagonist. Terwijl de gedupeerde het eerste en laatste recht van spreken heeft. Terwijl het probleem vanaf het begin al was dat het belang van het slachtoffer te veel buiten beeld bleef.

Zo heeft de maatschappij het ontzettend druk met de vraag welke programma's Matthijs weer mag presenteren, wanneer Marco weer een microfoon vastpakt en of Kanye het land binnen wordt gelaten. Terwijl andere vragen voorop moeten staan. Hoe scheppen we een werksfeer waarin niet tegen ondergeschikten wordt geschreeuwd, een sociale omgeving waarin tienermeisjes geen dubieuze appjes ontvangen, een muziekindustrie waarin niemand een lied getiteld *Heil Hitler* kan uitbrengen?

Ik geloof dat vergeving een van de mooiste dingen is. Een geschenk van God om te ontvangen en uitdelen. Bij vergeving horen twee andere v-woorden: veiligheid en vrijheid. Bij veiligheid moet het beginnen. Wie diep is gekwetst, heeft eerst ontferming en verzorging nodig. Vervolgens is het zaak om die veiligheid uit te breiden opdat er niet nog meer slachtoffers vallen. Dát is genade: toewerken naar een wereld waarin we leren van leed waardoor het zich minder snel herhaalt.

En dan, zodra het hier en nu veilig is, kan de vrijheid van vergeving gaan dagen. Slachtoffers ontdoen zich van de ketenen die hen binden aan de dader en wandaad. Soms met een betonschaar, vaker met een vijl. De wond wordt een litteken, de blik gaat vooruit. Er mag aan de toekomst gedacht worden. Voor het slachtoffer... en ook voor de dader.

Erkenning | Lucas Verberne strijdt al jaren voor kerkelijke excuses aan afstandsmoeders en hun kinderen. 'De kerk houdt zich al decennia afzijdig, alsof het allemaal niet aan haar heeft gelegen.'

Lucas Verberne werd door zijn moeder afgestaan. FOTO ROGER DOHMEN

'Ik was met niemand verbonden'

tekst Rianne Oosterom en Jelmer Mulder

Het grote geheim van zijn afkomst lag al die tijd in een ladekastje. De adoptieouders van Lucas Verberne peinsden er niet over om het tevoorschijn te halen. Al vroeg hij honderd keer wie hem ter wereld had gebracht, of wat zijn echte naam was. "Dat frustreerde mij enorm. Ik had mijn familie niet, ik was gevoelsmatig met niemand verbonden."

Op zijn vijftiende, toen hij alleen thuis was, vond Verberne in een kastje zijn doopbewijs. Daarop stond dat hij ter wereld kwam in Moederheil, een beruchte katholieke instelling in Breda. Daar werden ongehuwde moeders opgevangen en onder druk gezet om hun pasgeboren baby's af te staan.

"Ik viel van mijn stoel van verbazing", zegt de nu 63-jarige Verberne. "Daar stond de naam van mijn biologische moeder op, en mijn oorspronkelijke naam: Lucas Maria

van Bekkum." Hij vroeg zijn adoptie moeder of hij het kaartje mocht hebben. Dat mocht alleen als hij zijn eigen naam weg zou laken met tipp-ex en zijn adoptienaam eroverheen zou schrijven.

"Dat was een grote schok voor mij, want daarmee wiste ik feitelijk mijn eigen identiteit uit. Maar ik besepte dat dit de enige manier was om dit kaartje te krijgen. Gelukkig had ik oplosmiddel en heb ik de tipp-ex daarna meteen weer weggehaald."

Toen de biologische moeder van Verberne zwanger raakte, was zij meerderjarig en woonde ze nog thuis. Ze hield haar zwangerschap verborgen voor haar ouders en zocht haar toevlucht bij Moederheil, waar ze haar zoon afstond. Na zeven maanden werd hij geadopteerd.

Na lang boos te zijn geweest op zijn moeder, besepte Verberne later dat zij destijds helemaal geen keus had. "Zij was een klein radertje in een religieuze maatschappij, waaraan ze zich moest conformeren."

Sinds die realisatie weet Verberne: er moet iets rechtgezet worden. Niet alleen door de overheid, maar ook door andere betrokken partijen, waaronder de katholieke kerk, die veel van de zogeheten doorgangshuizen voor ongehuwde moeders bestierde. "De kerk heeft het wereldbeeld uitgedragen

Een zuster legt afgestane baby's in bed, begin jaren zeventig. FOTO FRANS VAN AARLE

Reactie kerken

Namens de kerken neemt het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) deel aan 'reflectiegesprekken' over dit onderwerp. "Op dit moment kunnen wij nog niet inhoudelijk reageren, **op een later moment** zal het CIO een reactie geven", laat een woordvoerder weten.

Doeken en kommen in een tehuis voor ongehuwde moeders en hun kinderen in Amsterdam. FOTO NATIONAAL ARCHIEF

dat ongehuwde moeders het daglicht niet waard zijn", zegt Verberne. "Dat komt voort uit het idee dat het gezin de hoeksteen van de samenleving is. De kerk heeft dit beeld gepusht en gepusht. De maatschappij heeft dit als een spons opgezogen."

De jarenlange strijd voor excuses en erkenning die Verberne voert, werd afgelopen week onderdeel van het maatschappelijk debat. Afstandsouders en hun kinderen willen naast een excuus van de staat – dat deze zomer verwacht wordt – ook excuses van de protestantse en katholieke kerken, zo bleek uit een rondgang van *Trouw*.

Dat roept de vraag op wat de rol van de kerken precies was in de jaren dat deze misstanden plaatsvonden, tussen 1956 en 1984. Er is veel over terug te vinden in het vorig jaar verschenen onderzoeksrapport *Schade door schande*, dat geschreven werd in opdracht van de overheid. Micha de Winter, emeritus hoogleraar pedagogiek, bracht samen met historici in kaart wat er is gebeurd. "Je doet de geschiedenis tekort als je de rol van kerken onbesproken laat", zegt hij.

De kerk was overal

Toen deze praktijken begonnen was Nederland sterk verzuimd. Het was de tijd dat 'de kerk' overal was, ook buiten de grenzen van het instituut. Kerk en staat waren sterk met elkaar verweven. "Protestantse en katholieke doorgangshuizen werden vaak aangestuurd door kerkelijke gezagsdragers en gerund door mensen uit de kerken. Ze konden niet bestaan zonder geld van de overheid, maar dat wil niet zeggen dat de overheid ook de baas was. Ik herinner mij een verhaal dat de inspectie een huis wilde controleren, maar gewoon geen toegang kreeg. Soevereiniteit in eigen kring, dat was de kernuitdrukking", aldus De Winter.

Kerken waren betrokken bij de gehele afstands- en adoptieketen. Pastoors en dominees adviseerden moeders soms om afstand te doen van hun kinderen. Het geloof had

overall invloed. Gelovige huisartsen verwezen vrouwen door en zetten ze onder druk.

Toen de invloed van de kerk in de jaren zestig afnam, waren het katholieke psychiaters die met het idee kwamen dat afstandsouders niet alleen een zonde begingen, maar ook een mentale stoornis hadden. Een idee dat volgens de onderzoekers veel invloed had. In de kindbescherming, die via provinciale raden georganiseerd was, waren overal geestelijken actief. "Het was onduidelijk waar de kerk eindigde en de staat begon en andersom", zegt De Winter.

In De Winters rapport wordt een hartenkreet van een van de afgestane kinderen geciteerd. Die anonieme respondent vindt dat de kerk ongehuwd zwangere vrouwen degradeerde tot uitschot van de samenleving.

"De bastaardkinderen waren alleen acceptabel en adopteerbaar als zij van hun besmette roots waren ontdaan en vervolgens via een sterk bevooroordeeld selectieproces geplaatst werden in een 'passend' gezin. Zo ontstonden door de kerk tot 'wees' gemaakte kinderen, de afstandskinderen. Die waren het noemen niet eens waard. Zij werden onder het kleed geveegd en vergeten."

Het is een herkenbaar sentiment voor Lucas Verberne. Van de katholieke kerk kreeg hij in 2023 een reactie. In die brief, die hij met *Trouw* deelde, schrijft de kerk dat zij niet als enige verantwoordelijkheid draagt voor de misstanden.

"Het is duidelijk dat een samenspel van de maatschappelijke normen en waarden (los van kerkelijke gezindte), het ontbreken van wettelijke regels en het beperkte toezicht door de Voogdijraden respectievelijk Raad voor de Kinderbescherming kon leiden tot de grootschalige gedwongen adoptie."

Dat is niet het antwoord waar Verberne op hoopte. Hij noemt de brief 'ontwijkend' en een 'zwaktebod'. "Het was de kerk die dit beeld überhaupt bedacht heeft: dat je getrouwd moet zijn om kinderen te krijgen."

Het roept de vraag op waar de dwingende

moraal uit die tijd zijn oorsprong vond. Voor hoogleraar De Winter is het zonneklaar: bij de zedelijkheidswetten van 1911, die er zonder de kerken nooit waren gekomen. Daarin werd een verbod op voorbehoedsmiddelen, 'onfatsoen' en pornografie opgenomen, homoseksualiteit onder de 21 jaar werd strafbaar en er kwam een bordeelverbod.

"Dit wordt door historici gezien als een katholieke, christelijke wet", zegt De Winter. "Zo zagen de christenen dat zelf ook: dit was de triomf van de christelijke politiek. Deze wetgeving bepaalde de sfeer rond ongehuwde zwangerschap."

Wel zaten er volgens De Winter verschillen tussen protestantse en katholieke tehuizen. In totaal waren er bijna 150 instellingen voor ongehuwde moederzorg, de ka-

'Je doet de geschiedenis tekort als je de rol van kerken onbesproken laat'

tholieke tehuizen waren in de meerderheid. Het regime was hier over het algemeen harder, killer en bestraffender, ziet De Winter. "Maar dit was ook afhankelijk van de mensen die er de dienst uitmaakten. Je had ook nonnen die tegen de tijdgeest in meisjes probeerden te helpen."

In katholieke huizen stonden ongehuwde vrouwen vaker hun kinderen af. Ook werden er vaker psychiaters ingeschakeld, die de vrouwen zagen als mentaal ziek en dus als onbekwaam om voor hun kind te zorgen. De zorg in de protestantse huizen lag vaker bij een maatschappelijk werker.

"Die maatschappelijk werkers waren juist heel betrokken bij de moedertjes", zegt Joke Slager (83). Zij was werkzaam in een protestants tehuis voor ongehuwde moeders in Amsterdam, Beth Palet aan de Prinsengracht. "Wij waren heel liefdevol met de baby'tjes", zegt ze. "De moeders werden vooral door hun families uitgekotst. Wij probeerden ze te helpen." Ze heeft nog steeds een plakboek met de baby's die ze verzorgde.

Onaantastbare vaders

Als de bevalling begon, bracht Slager de vrouwen naar het ziekenhuis. Ze mochten zelf beslissen of ze hun kinderen ter adoptie afstonden én hadden drie maanden bedenktijd, zegt ze. "Als ze hun kind wilden houden, dan werden ze ondersteund. Dan werd er een baan voor ze gezocht en konden de kinderen op de kleuterafdeling verblijven."

Volgens De Winter liep het erg uiteen hoe het eraan toging in protestantse huizen. "Er was een tehuis in Zuid-Holland waar heel jonge meisjes werden opgevangen die zwanger waren van hun vader. Daar was de moraal: ze zullen het ernaar gemaakt hebben, want die vaders zijn onaantastbaar. Dat was minstens even hard en kil."

Omdat de ervaringen van de moeders en kinderen zo heftig zijn, is het volgens De Winter goed dat de staat nu zegt: wij nemen verantwoordelijkheid. "Maar dat moet er niet toe leiden dat kerken, de families van de vrouwen, de psychiaters vervolgens hun handen wassen in onschuld. Een excuus namens al die partijen zou volgens de commissie het beste zijn."

Een kleine vijftig jaar nadat Verberne het ladekastje opende en zijn ware identiteit achterhaalde, blijft hij strijden voor erkenning en compensatie door alle betrokken partijen. Bij de katholieke kerk is hij er niet gerust op. "De kerk houdt zich al decennia afzijdig, alsof het allemaal niet aan haar heeft gelegen."